
TONETA PRETNARJA PREVOD SONETOV JANA NEPOMUCENA KAMIŃSKEGA

V bogatem prevodnem opusu Toneta Pretnarja je tudi 14 sonetov Jana Nepomucena KamiŃskega, pomembnega lvovskega kulturnika iz 1. polovice 19. stoletja. Leta 1827 napisane sonete je tedanja kritika zavrnila, veĉje pozornosti pa jim ne namenja niti literarna zgodovina. Pretnar se je za prevod odloĉil zaradi avtorjevih tesnih zvez z Matijem Ćopom. A medtem ko so bile KamiŃskemu oĉitane (poleg kompozicijskih) tudi jezikovne slabosti, so Pretnarjevi prevodi jezikovno ĉisti in tekoĉi. Pozornost pritegnejo *prešernizmi*: citati in aluzije na pesniški jezik Franceta Prešerna. Z njimi je prevajalec pesmi uspešno lociral v ĉas, v katerega je kljub poznejšim poskusom oŹivitve zanimanja ostal zaprt izvornik. Ni pa izkljuĉeno, da so prešernizmi tudi genialna prevajalĉeva rešitev, kako v prevodu realizirati to, kar so nekateri kritiki videli v izvorniku: parodijo lirike najpomembnejšega poljskega pesnika dobe, Adama Mickiewicza.

Ključne besede: Jan Nepomucen KamiŃski, Tone Pretnar, France Prešeren, literarni prevod, sonet

V knjigi *Veter davnih vrtnic* (1993), antologiji po najrazliĉnejši periodiki posejanih pesniških prevodov Toneta Pretnarja, sodi med pesnike z izstopajoĉim številom pesmi Jan Nepomucen KamiŃski (1777–1855). Podatek je na prvi pogled presenetljiv, saj avtorju niti v poljski literarni zgodovini ne pripada opazno mesto. Pretnar je iz njegovega opusa prevedel ponarodelo Koperniku posveĉeno dvostišje in štirinajst sonetov. Za prevajalca, zaznamovanega z literarno tradicijo lastnega naroda, ki je moĉno obarvana s sonetizmom, so bili slednji gotovo poseben magnet, še zlasti, ker je bil KamiŃski (nekoliko starejši) sodobnik Franceta Prešerna.

KamiŃski je z istimi soneti (le da z dvema manj) vkljuĉen v antologijo *Sonet polski – wybór tekstów*, ki jo je leta 1925 izdal profesor Jagelonske univerze Władysław

Folkierski. Pretnar pove, da so bili napisani leta 1827, in sicer na osnovi pesniške stave: »[K]er mu niso bili Mickiewiczzevi soneti po volji, je s prijatelji stavil, da bo v dveh dneh napisal sto sonetov in vsak bo boljši od Mickiewiczzevega« (Pretnar 1985: 295).¹ Na koncu jih je nastalo okoli šestdeset. Poljska kritika je bila do njih od samega začetka neprizanesljiva. Zaradi nenavadnega pesniškega prisposodbljanja je v njih videla »parodijo« Mickiewiczzevih sonetov in jih obtožila »šuma, zaradi katerega se ti zvrsti v glavi, nenaravnosti, pretiravanja« (Pretnar 1985: 295).² Tudi v edinem pesnikovem pismu v Čopovi korespondenci je odziv opisan kot brutalen: »Varšava se norčuje iz mojih sonetov; počastila me je z epitetom blazneža!« (Štefanova, Jež 1989: 264, 265).

Tudi Folkierski je bil mnenja, da ti soneti pogosto niso dobro privedeni do konca oz. da jih zaključke včasih »prav pokvari«. Zanimiva je tudi opazka, da se je avtor »precej lovil« v jeziku, ki da je včasih čuden in celo nekoliko smešen. A kljub temu ga je razglasil za rojenega sonetista. V posameznih fragmentih je prepoznal napoved kasnejših poljskih literarnih del in smeri, npr. Staffovega modernizma,³ ter poudaril, da gre za »v poljski literaturi redek primer filozofskega soneta«. Zapis se izteče v ekspresiven povzetek: »[J]e /.../ strela in je nimfa, ni stepske otožnosti niti angelske govornice. Predvsem pa ni gibčnega jezika. Ampak glava je mislila« (Folkierski 1925: 97–98).⁴ Soroden je pol stoletja mlajši pogled Marte Zielinske:

[N]jegove metafore uravnava poseben princip: znano je besedje (čelo, obupen, duša, solze, oko, pretakati), toda podobe, ki jih sugerira, so presenetljivo konkretne. Namesto da bi bile usmerjene v čustvo, o katerem bi rad pesnik govoril bralcu, vodijo pogosto k čudaškim vizijam, ki so zanesljivo v nasprotju z avtorjevim namenom. Rezultat je razbitje trenutnega smisla že udomačenih romantičnih pesniških fraz, pri čemer pa ne prihaja do novega pomena. (Pretnar 1985: 296.)⁵

Pretnar je prevedel vseh dvanajst sonetov Kamińskiego, ki jih najdemo pri Folkierskem, ter jim pridal še dva, ki ju tam ni. Glede odziva je imel realistično skromna pričakovanja: ta prevod »[z]aradi omenjenih lastnosti (izvirnika, op. A. Š.) ne more /.../ v našem času prestopiti praga v zgradbo 'cenjene svetovne klasike' v naši

¹ Pretnar se sklicuje na zapis Wilhelma Bruchnalskega v knjigi *Sonety Mickiewicza w literaturze galicyjskiej w latach 1827–1828*. Mickiewiczzevi *Krimski soneti* so izšli leto prej, leta 1826.

² Ta ocena iz 66. številke (klasicistične) *Gazete Korespondenta* (1830) tik pred tem ošvrkne tudi samo romantiko: »Gospod Kamiński je v svojih lvovskih sonetih pokazal našim romantikom ogledalo, v katerem bodo morali ugledati svoje obličje v pravi podobi.«

³ Predhodništvo Staffovemu modernističnemu sonetopisju je pripisal sonetu *Pytasz, co robieć – o laskawe nieba!* (Pretnar: *Sprašuješ me, kaj delam? – Dušica*). Sonet o poetičnih potrebah poljskega jezika je postavil ob soroden citat iz *Beniowskega* (Słowacki). V Kamińskem pa prepoznava tudi Asnykovega predhodnika.

⁴ Pretnar (1985: 296) te poudarke zaokroži takole: »Soneti Kaminskega niso ustrezali niti klasicistični inerciji niti romantičnim inovacijam; po svoje so namreč, 'bolj z detajlom kot celoto' /.../, širili tematsko obzorje poljskega sonetopisja s tem, da niso več 'zažigali samo žrtev ljubezni, temveč tudi filozofirali, moralizirali, se spuščali na tla satire in spregovarjali celo o gramatičnih rečeh' /.../; posebno pomembni so njegovi filozofski soneti, ki predstavljajo redkost v poljskem sonetopisju /.../.«

⁵ Citat je iz razprave *Mickiewicz i naśladowcy. Studium epigonizmu w systemie literatury romantycznej*.

prevodni književnosti« in je zato lahko zgolj »ilustracija v spominskih zapisih o Matiji Čopu« (Pretnar 1985: 297). Da ambicija, povezana s sicer skrbno izdelanim in po jezikovni gibkosti ter stilistični prepričljivosti morda celo izvirmik prekašajočim prevodom, res ni bila velika, priča tudi mesto izida: *Listi*, kulturna in družboslovna priloga tednika jeseniške železarne *Żelezar*.⁶

Kot pesnik Kamiński v sodobnih poljskih literarnih zgodovinah tako rekoč ne nastopa. Pretnarja je pritegnil zaradi osebne povezave s Slovenci, ki je morda posredno vplivala celo na razvoj slovenske literature. Dolgoletni organizator poljskega gledališkega dogajanja v Lvovu⁷ je bil namreč dober prijatelj Matije Čopa. Seznanila sta se, ko je slednji pet let (1822–1827) služboval v Lvovu.⁸ Ohranjena Čopova korespondenca (v kateri je sicer le eno pismo samega Kamińskiego, a je zato večkrat topla omenjen v pismih ostalih galicijskih prijateljev)⁹ priča, da se njun pouk poljščine

po vsej verjetnosti ni omejeval samo na obvladovanje in utrjevanje slovničnih, slovarskih, pravopisnih, pravorečnih in retoričnih pravil takratne govorjene in pisane knjižne poljščine, temveč se je uresničeval bolj s pogovori o etimoloških, književnih, filozofskih in umetnostnih vprašanjih in se tako vključeval v literarni salon. (Pretnar 1985: 290.)¹⁰

Kamińskiego soneti v Pretnarjevem prevodu vzbujajo precej asociacij na največjega slovenskega pesnika. V njih je kar nekaj pesniških podob, metafor, besednih zvez, ki jih je v slovenski literarni spomin kodiral Prešeren. Sámó po sebi se poraja vprašanje, v kolikšni meri so podobni izrazom, zapisanim v izvirmiku. In če jih je v besedilo prinesel šele prevajalec: je to naredil spontano ali s kakšnim posebnim namenom?

Pri prevodu starejše literature, ki je glede na današnjo podobo jezika že opazno arhaična, se mora prevajalec odločiti med dvema možnostma: ali jo preliti v jezik svojega ali izvirmikovega časa. Pri Kamińskem se je Pretnar odločil za posrečen

⁶ Pretnar, Tone, 1987: Jan Nepomucen Kamiński. Štirinajst sonetov. *Listi: priloga tednika Żelezar za kulturo in družboslovje*. Jesenice: SŽ Żelezarna, 1987/68 (24. dec. 1987). 14–15. (dLib.)

⁷ Za Lvovsko poljsko gledališče, ki ga je dolgo vodil, je Kamiński tudi veliko prevajal, ndr. Shakespeareja, Calderona in Schillerja, njegovo avtorsko delo pa je spevoigra *Vraža ali Krakovjani in hribovci (Zabobon, czyli krakowiaczy i górale. Zabawka dramatyczna ze śpiewkami)*, ki je nadaljevanje tedaj slavnega dela Wojciecha Bogusławskiego *Domnevni čudež ali Krakovjani in hribovci (Cud mniemany, czyli Krakowiaczy i górale)*. Zgodovinski spomin poudarja njegovo delovanje za utrjevanje poljskosti v tedaj z avstrijsko raznarodovalno politiko prizadetem Lvovu, kar izraža tudi napis na nagrobniku, katerega fotografija je dostopna na *Wikipediji*: »Janowi Nepomucynowi Kamińskiemu, znakomitemu dyrektorowi sceny polskiej, pisarzowi dramatycznemu, filozofowi i badaczowi języka ojczystego Wdzięczni Rodacy.«

⁸ Bil je gimnazijski učitelj, zadnji dve leti je imel tudi status proforskega pripravnika na tamkajšnji univerzi.

⁹ Čopovo korespondenco, v kateri je tudi eno pismo Kamińskiego, sta leta 1989 Rozka Štefanova in Niko Jež zbrala v knjigi *Čopovi galicijski dopisniki*.

¹⁰ V disertaciji *Prešeren in Mickiewicz – O slovenskem in poljskem romantičnem verzu* Pretnar pove, da je bil Čop (tako kot Kamiński) v Lvovu pozoren na sonetomanijo, ki so jo med Poljaki povzročili Mickiewiczevi soneti. Povsem verjetno je, da ga je to še utrdilo v poetoloških pogledih, ki jih je nato v Ljubljani prenašal na Prešerna. Slednji je začel sonete pisati po letu 1830.

kompromis. Prevodi so takšni, da jih vsaj na osnovni semantični ravni uporabljenega besedišča in skladnje današnji bralec bere brez težav (razumevanje smisla je seveda stvar globlje senzibilnosti in erudicije, a tako je pri vsakem besedilu), hkrati pa ohranjajo tudi močno navezavo na čas nastanka originalov. Za to prevajalec poskrbi tako oblikovno (kar je, če bralec izvirnika ne pozna, seveda manj opazno) kot s semantiko. Oblikovno je Pretnarjev prevod povsem prešernovski: dosledno je izveden v silabotoničnem jamskem enajstercu (in njegovi desetzložni varianti), medtem ko so izvirniki Kamiñskega pisani po silabičnem verzotvornem principu, značilnem za poljsko poezijo. Sicer imajo tudi verzi izvirnikov po enajst zlogov (kar je v nasprotju s pozneje prevladujočo poljsko sonetopisno tradicijo rabe trinajstzložnega verza, ki jo je utrdil Mickiewicz z leto prej izdanimi *Krimskimi soneti*), jim pa zvočne ritmičnosti ne določa enakomerno izmenjevanje nepoudarjenih in poudarjenih zlogov (kot je običaj v slovenski poeziji), ampak dosledno spoštovanje pravila o regularni stavi cezure po petem zlogu. Če na to oblikovnostrukturno razliko silabotoničnosti vajeni slovenski bralec, ki pozna zgolj prevod, verjetno niti ne pomisli, pa njegovo pozornost zagotovo pritegne precej besed, besednih zvez in literarnega podobja, ki so v slovenskem kolektivnem bralnem spominu nespregledljivo vezani na Prešernov pesniški jezik. Če jih je izverzirani prevajalec uporabil v svojem prevodu, je bilo to zagotovo premišljeno. Zelo verjeten vzrok je: posredno časovno definiranje izvirnikov prevedenih besedil.

Takšni prešernizmi se organsko vklapljujejo tudi v tematiko sonetov lvovskega gledališčnika in pesnika. Folkierski v *Poljskem sonetu* ob Kamiñskega sonetopisju poudari njegovo filozofičnost: »Kamiñskega soneti nekajkrat posežejo v zvrst pri nas tako redkega filozofičnega soneta.« Nato izpostavi prvega izmed njih, ki se začne z verzom *Któż mi dźwięk polski rozleje w odcienia?* (v Pretnarjevem prevodu: *Kdo poljski zven v odenke mi razlije*), ki ga postavi ob bok razmišljanju o jezikovno-pesniškem konceptu, izraženem v *Beniowskem* Słowackega (Folkierski 1925: 97). A za ta članek je bolj od znotrajpoljskih literarnih korespondenc zanimivo vprašanje morebitne sorodnosti s Prešernom, ki bi dodatno upravičila Pretnarjevo slovenjenje z uporabo njegovih pesniških izrazil. To sorodnost res najdemo že v uvodnem sonetu: oba pesnika družijo želja po visokoumetniški realizaciji domačega nacionalnega jezika, ki bi jo prinesel božanski pesniški navdih (pri Prešernu je ta tema med drugim razporejena po osrednjih sonetih in magistralu *Sonetnega venca*). V pesmi se pojavi motiv antičnega pesniškega božanstva, le da je pri Kamiñskem to Apolon (»Chciałbym na gędněj wdzięcznie dźwięknąć gęśli, / Chciałbym w Apola zanucić vam tonyk«; Pretnar: »Iz gosli rad bi zvabil harmonijo, / ki vredna bi Apolona bila«), Prešeren pa v 7. sonetu *Sonetnega venca* kliče Orfeja (Apolonovega sina).

Tretji sonet postreže s klasičnim pesniškim motivom ladje na razbesnelem morju. Pri Kamiñskem ga je razburkala »nevihta« (»burza«): »Ciskany burzą, żaglem gwiazd dostanie«, Pretnar pa nevihto preimenuje v »vihar«: »Vihar ji trga šibkih jader krila«. Slednjega dobro poznamo iz elementarja Prešernove poezije – morda najbolj plastično v (sicer nesonetni) pesmi *Kam?*, kjer je sugestivno povezan z motivom izgubljenosti, brezupa. Upanje je imenovano tudi v tem sonetu, in to precej

spominjajoč na Prešernov motto (s samega začetka njegovih *Poezij*). Kamiński tako zapiše: »Zawsze i zawsze w nieustannój zmianie, / W niebie nadziei, i zapomnień rzéce!« (Pretnar: »Vrstijo se ukana za ukano / v nebesih upov in v vodah slepila«). Pretnar pa v prevod doda še en izraz, ob katerem se v bralevo zavest prikrade Prešernov vokabular: pri Kamińskem močne svilene vrvi jader počijo kot »prózne bańki v nicość«, v prevodu pa se zdrobijo »kakor trhel les«. Ta »trhel les« priklíče v spomin predzadnjega iz cikla Prešernovih *Sonetov nesreče*, katerega lirski subjekt v svojem litanijskem klicanju smrti le-tej pripiše odrešujočo moč, da prinese »trohľjivost«, ki »vse verige zgrudi« (torej: uniči vse naše zemeljske težave). Pretnar uporabi samostalniško izpeljanko iz te besede (»trohnoaba«) v prevodu 4. soneta Kamińskiego. Na mestu, kjer v izvorniku beremo »Mająż w tej czarnej, okropnej zamieci // Wszystkie a wszystkie zagasnąć nadzieje?«, je tako v prevodu zapisano: »Bo sredi črne zemeljske trohnoabe // up sleherni nemila smrt končala?« Ta sonet je s predzadnjim *Sonetom nesreče* nasploh povezan s temo smrti oz. 'umrtja', ki je predstavljeno kot odhod, pot v 'neživljenje' – kar pa je pri Prešernu zaželena vizija, medtem ko Kamińskiego žalosti in plaši. Če kljub tej razliki ostanemo pozorni le na pesniško podobje, najdemo pri ubeseditvi motiva smrti nov prevajalčev poseg po izrazu, ki je zelo blizu besedišča njegove največje nacionalne pesniške avtoritete. Kamiński pravi: »Gdy przyjdzie w podróz wybrać sie daleką, / Gdy ciemna Ksieni zapuka w lepiankę, // Z wątlój siedziby wyploszy ziemiankę«, v prevodu pa je to 'pukanie w lepiankę' spremenjeno v 'odpiranje zapaha iz prsti': »Ko stopal sam za črno bom gospo, / ki odpahnila bo zapah prsteni, // da breztelesen zginem v senci njeni«. Kaj spominja na Prešerna? Prav ta »zapah«, deščica za zapiranje vrat: v omenjenem litanijskem nagovarjanju smrti v predzadnjem *Sonetu nesreče* je smrt, preden jo pesnik imenuje »srečna cesta, / ki pelje nas iz bolečine mesta«, poimenovana »vrata«, še trenutek prej pa »ključ«, ki bo ta vrata odprl in tako omogočil nastop na pot proti mirnemu prostoru grobne trohľjivosti.

Tematsko in motivno sorodno pesem najde pri največjem slovenskem pesniku tudi 5. sonet Kamińskiego, ki izpostavlja gmotno revščino. Poljski pesnik potoži, da poljska poezija, naj bo še tako iskrena, pesniku ne prinese bogastva: »Co mam pod sercem, oddaję z ochotą; / Lecz pieśń serdeczna, to u niej nie złoto, / A złota nie da polska rymą gleba!« (Pretnar: »Kar nosim v srcu, naj mi bo odvzeto; / zlata vlil nisem v pesem neizpeto, / saj poljska rima ne rodi zlata!«). Podobno razočaranje najdemo v Prešernovi *Glosi*. Obe pesmi se končata z bolj korne resigniranim pristankom na vztrajanje (le da je to pri slovenskem romantiku dodatno povezano z občutkom pesniškega ponosa, ki trpljenje povzdigne v element pesniškega preseganja gole materialnosti). Pri Kamińskem se pri tem upanje nenehno obnavlja, saj ga »nie zniszczą ni ogień, ni zdrada« (Pretnar: »jih še ogenj ne upepeli«); takšno upanje pa ima moč odganjanja občutka brezizhodne lakote: upajoč si lahko »dzień cały – zawsze po obiedzie« (Pretnar: »lahko si ves čas brez jedi«). Prešeren pa *Glosa* zaključí s tem, da pesnik pač ne more kopičiti denarja in si kupovati gradov, a da je zato njegov grad ves svet in njegova srebrnina travna rosa. Pa še ena drobna razlika med izvornikom in prevodom 5. soneta je zanimiva – prihaja pa lahko neposredno iz razlik v ljudski metaforiki obeh jezikov ali pa je spet (tudi) posledica

prevajalčevega prenosa metaforike svojega domačega pesniškega velikana. Kamiński o upanju (ki se kljub vsakdanjim slabim izkušnjam vedno znova naivno obnavlja) pove, da »prześliczne zamki stawia na ledzie«, v prevodu pa beremo, da »gradove zna v oblake zidati«. Prav ta frazem (»gradove svetle zida si v oblake«) najdemo v Prešernovi v stancih spisani pesmi *Slovo od mladosti*. S tožbo o izgubljenih mladostnih idealih je ta nostalglična žalostinka zelo blizu tudi tukaj že omenjenemu 3. sonetu (z izjavo o spoznanju, da se svet/družba ne ravna po kriteriju čiste vesti, ampak spoštuje goljufijo in laž), pa tudi zadnjemu iz Pretnarjevega izbora (*Kaj so prisege? Ne verjamem vanje! / Kdor rad prisega, rad se izneveri.*).

Ko nas Kamiński v 6. sonetu (*Wypilem duszą duszę kalamarza – Izpil sem z dušo dušo tintnika*) popelje na pokopališče, tam lirskega subjektu vse priča o minljivosti, ki pa se je ljudje v svojem napuhu ne zavedajo. Pav, ki se šopiri na pokopališču, in krt (metafori človeških tipov ali tudi ornament kakega groba?) bosta kmalu hrana črvov (»Jedni, jak drudzy, pod rydlem grabarza, // Jednych i drugih, robak jeden kąsa« – »grobar pa koplje jamo za oba. // Oba ogloje črvov lakota«). Variacija teme pokopališča in groba je pri Prešernu najmočnejše ubesedena v krik »Memento mori!«, zaključujočem enako poimenovani sonet. A tu gre za temo in motive, pogoste v vsej mednarodni romantični literaturi, kar Lvovskega kulturnega delavca in slovenskega pesnika pač povezuje na ravni skupne senzibilnosti, izvirajoče iz splošnega duha časa, ki je v njunem času prepojil vso evropsko poezijo. Enako je seveda tudi z bolj tuzemskimi motivi na temo spora med skrajno občutljivo idealno romantično osebnostjo in obdajajočo ga okolico, ki ni zmožna enakega poglobljanja v globine duše in iskanja bistva resnice, pravičnosti in lepote. Spor, ki ga imamo v Prešernovem sonetopisju v sonetu o slikarju in čevljarju (*Apel in čevljar*), kjer se umetnik ostro zoperstavi nepoznavalski površni kritiki, se pri Kamińskem izrazilo dogaja vsaj v dveh sonetih iz Pretnarjevega prevodnega izbora: drugem (*Ty śmieysz być sędzią mojemu sumieniu? – Ti drzneš moji vesti si soditi?*) in enajstem (*Ledwie się róża zjawila na niwie – Komaj na gredi vrtnica vzcvete*), ki bi si gotovo zaslužil mesto tudi v kakem reprezentativnem izboru svetovne literature, tematizirajočem bistvo umetnosti – če morda ne izvirna, ga naredi za takšnega njegova slovenska jezikovna podoba.

Prav ravnokar omenjena »vest« je za Kamińskega – vsaj v teh štirinajstih sonetih, izrecno pa v drugem – glavni medij dostopanja do (sicer ne natančno poimenovane) pravičnosti. Zdi pa se tudi, da je pri tem pesniku mirna, čista vest podložena bolj z razumom kot s strastjo. Za ugotavljanje sorodnosti in razlik med njim in edinim meje domače nacionalne literarne zgodovine prestopajočim slovenskim sodobnikom (sicer 23 let mlajšim) je zato najbrž smiselno opozoriti na osmega izmed tu obravnavanih sonetov (*Piękna jest prawda, co dotyka oka – Resnico lepo prepozna oko*). Tu je sicer v romantični maniri povedano, da »resnica« ni popolna, če se je dotikamo samo s čuti (vidom in tipom), ne pa tudi s »srcem«. Je pa na tem mestu Pretnarjev prevod morda nekoliko nejasen, saj lahko bralec zaradi pogojnika »če«, ki ga je uporabil v začetku 3. verz, 4. verz razume kot njegov posledični odvisnik (Kamiński: »Ale gdy serca do cucia nie skłonią, / Gdy ich myśl z głęby

nie wiedzie głęboka, // Próżno się wieńcem ozdabiasz proroka.«; Pretnar: »če pa občutkov v srcu ne zbudi, / nas ne navda z globoko mislijo, // zastonj si s slavo venča glavo.«). Oba verza skupaj izzvenita ob takšnem branju kot poudarek dominanc »srca«, torej čustev, nad »mislijo«, torej razumom. A v nadaljevanju, zlasti v samem izteku pesmi, se tudi pri Pretnarju na mesto urrejevalca življenja postavi razum.¹¹ Ta poudarek najbrž umestitev Kamińskiego in Prešerna na idejnem polju začetka druge četrtine devetnajstega stoletja nekoliko razmakne.

V okvir tematike spora med idealom in stvarnostjo sodi seveda tudi vedno mlado spraševanje o vrednotenju umetnosti in njeni usmeritvi. Med soneti Kamińskiego najdemo spor o glasnosti in intimnosti pesemskih oblik: izražen je v pesmi, ki jo odpre sugestiven verz *Zwiesz mię kramarzem, że obrazki piszę?* (Pretnar: *Da kramar, praviš, sem, ki kič ustvarja*). Pesniški subjekt z jasno dozo ironije komentira: »Chceszże, by same grzmiały ci Jowisze, / Bym w tkliwe serca utapiał sztylety?« (Pretnar: »Od mene hočeš Jupitra-Vladarja, / da v nežna srca vbadal bi štilete?«). In odgovarja, prepričano se postavljač na nasprotni breg: »Ty lubisz łąky, a ja z łak bukiety. / Piękne są burze, ale milsze cisze!« (Pretnar: »Ti ljubiš travnike, jaz ljubim cvete, / vihar je lep, molk lepši od viharja.«). Prešeren se je različnih pogledov na literaturo sicer najbolj kompleksno lotil v satirični *Novi pisarji*, bolj osebno in blizu citiranim verzom Kamińskiego pa zvenijo verzi zadnje izmed sedmih *Gazel*, kjer parafrazira poetološke nasvete, ki da jih je deležen: »Ta veli mi: poj sonete; oni: poj balade; / tretji bi bil bolj prijatelj Pindarjevi odi.«

Po tej delni zastranitvi od jezika Pretnarjevih prevodov k tematiki obravnavanih sonetov Kamińskiego in poezije Franceta Prešerna (iz katere si Pretnar izposoja nekatera izrazna sredstva za slovenjenje pesniškega jezika lvovskega literata) naj zadnji akcent spet pripade dvema izrazitima in popolnoma prepoznavnima Prešernovima citatoma, ki se pojavita v teh prevodih. Prvi je vezan na pojem »upanje«, ki je v povsem Prešernovi maniri zreduciran v obliko »up«. Najdemo ga v 6. verzu prevoda 7. soneta (»Skryj ją pod ziemię, ja spojrzę w jęj lice!« – »Zakoplji v prst jo, za mano bo še zmeraj«), in sicer v izrazu »up obudi«, ki ga vsak Slovenec pozna iz zadnjega verza 1. kitice Prešernove *Zdravljice* (»v potrlih prsiah up budi«). V izvorniku sorodno kratkega izraza ni, ampak je prižiganje in poznejše ugašanje upanja (poljsko: »nadzieja«) artikulirano drugače (»Możesz nadzieję i słodkie otuchy / Tę Świętojańskie /.../ zagasić jak świecę«; Pretnar: »up obudi in stre brezupje gluho, / odpihne ju kakor nadležno muho«). Vsebinski kontekst tu niti ni pomemben, sam izraz pa je tako močno zaznamovan s Prešernovo rabo, da lahko v njem najbrž resnično brez realnega dvoma vidimo prevajalčev namen zavestnega zaznamovanja svojega prevoda, tj. posredno umestitev prevedenega besedila v Prešernov čas, ki je hkrati čas nastanka sonetov Kamińskiego. Povsem enak (morda kvečjemu še močnejši)

¹¹ Terceti v izvorniku: »Z jednego pasma wszystkie nitki w sieci: / Prawda i piękność, czucie i poznanie / Są jednorodne, jednej wiedzy dzieci; // Skoro z nich które u drzwi zmysłów stanie, / Matka jak pajak po swych nitkach zleci, / Ułatwi dziatek rozumem żądanie.« Ta del pesmi v Pretnarjevem prevodu: »Vse niti v mreži ista roka prede: / resnica, čustvo, vednost in lepota / so si v sorodu: hčere iste vede, // če pa katera v čutnost se zamota, / kot pajek mati z umom jo prepađe / in ji olajša v svet razuma pota.«

je tudi učinek izraza »uka žeja«, ki ga je Pretnar zapisal v 6. verzu že omenjenega 11. soneta (*Ledwie się róża zjawila na niwie – Komaj na gredi vrtnica vzcwete*)¹² in ga bralec Prešerna sreča v elegičnem sonetu o mladostnem odhodu iz varnega zavetja rodne Vrbe. Pri Kamińskim beremo: »Zaczął snuć chęci w nienasytném łonie, / Jakby chemicznie rozebrać jój wonie«, Pretnar pa je »chęci« prevedel v sugestivno prešernovsko 'žejo po učenju': »že uka žeja se zbudi v mrčesu, / da bi vonjavo v formulo prenesel«.

Pojavljanje Prešernovega pesniškega jezika v Pretnarjevih prevodih Kamińskega pa ima lahko še dodatno razsežnost. Kaj če so *prešernizmi* v prevedenih sonetih tudi ekvivalent morebitnih *mickiewiczizmov* v izvornikih? Se je hotel Pretnar s citiranjem Prešernovega pesniškega jezika znotraj prevodov navezati na ugotovitev (ali vsaj občutek) kritikov, da so soneti Kamińskega tudi parodija Mickiewiczeve lirike – da torej v pesniškem jeziku, s katerim jih je spisal Kamiński, odzvanja tudi Mickiewiczev jezik? Če bi se v kaki natančnejši analizi takšna neposredna prisotnost citatov velikana poljske romantike v sonetih Kamińskega potrdila, bi to le še dodatno prispevalo k visoki oceni Pretnarjeve občutljivosti tudi za metaliterarne detajle besedil, ki jih je preoblačil v slovensko jezikovno obleko. Vendarle pa se zdi, da Pretnar z vpletanjem Prešernove govornice v svoj prevod ni hotel poustvariti občutka parodije v pravem pomenu besede. Da se sklepati, da je – ker je poznal Kamińskega pismo Čopu, iz katerega je razvidna pesnikova prizadetost ob kritiški zavrnitvi – bolj kot zavračevalcem verjel pesniku. Mickiewiczovo pronikanje v sonete Kamińskega je kot prevajalec poustvaril tako, da Prešernovo pronikanje v prevod nikakor ne zveni nenaravno (kaj šele smešno), ampak bolj (ali pa celo zgolj) kot poklon času in osebnostim, ki so neposredno (Kaminski, Čop, Prešeren) in posredno (Mickiewicz) oblikovale literarno in duhovno identiteto bralca, ki poseže po tem prevodu.

Zanašajoč se na subjektivni bralni občutek in upoštevajoč kritike, ki so jih izvorniku namenili avtorjevi poljski sodobniki ter poznejša literarna zgodovina, menim, da so Pretnarjevi posnetki estetsko močnejši od izvornikov. So idejno sugestivna, motivno bogata, jezikovno in ritmično tekoča literatura – in kot takšni vsebujejo vse potencialne, da bi se lahko dotaknili tudi širše literarne publike. Vendar pa je rezultat Pretnarjevega skrbnega prevajanja za zdaj res le tak, kot ga je napovedal: prevod je zgolj zapolnil »luknjo« v poznavanju biografskega konteksta pomembnega akterja slovenske literarne zgodovine (Matije Čopa) in nekoliko obogatil slovensko poznavanje poljske literarne zgodovine. S tem se potencialno razširja še pogled na idejno in estetsko polje, na katerem je zrasla tudi poezija največje slovenske pesniške ikone. Slovenski bralec teh sonetov ne spozna v njihovi ne najbolj posrečeni izvorni podobi, ampak v lepo spleteni slovenski jezikovni preobleki, dodatno začinjeni z elementi pesniškega jezika domačega pesniškega velikana. Zgodilo se je, kar je Pretnar o umetnosti literarnega prevajanja zapisal v letu svoje smrti: da prevodna

¹² Sonet je sicer, kot Pretnar povzame izjavo Bruchnalskega iz leta 1898, obramba Mickiewiczevega romantizma pred napadi klasicistično naravnane kritika Franciszka Salezija Dmochowskega. (Pretnar 1985: 290).

književnost »približne posnetke izvornikov postavi v povsem nova in izvirna razmerja« (Pretnar, Jež 1992).

Kljub prepričljivi moči prevoda pa Kamiński še ni postal pomemben člen slovenskega literarnega horizonta. Za to bi verjetno moral priti nov pozitiven impulz iz poljske ali svetovne literarne vede, ki bi avtorja (ali zares argumentirano ali pa vsaj zaradi avtoritete tistega, ki bi zanj zastavil svoj glas) s stranske police poljske literarne zgodovine prestavil med nosilce literarne scene svojega časa ali pionirje literarnih oz. filozofskih premikov.

Viri

dlib.si: *Listi: priloga tednika Źelezar za kulturo in družboslovje*. Jesenice: SŹ Źelezarna, 1987/68. <<http://www.dlib.si>>. (Dostop 5. 7. 2017.)

Folkierski, Władysław (ur.), 1925: *Sonet polski: wybór tekstów*. Wstępem i objaśnieniami zaopatrzył Władysław Folkierski. Krakov: Nakładem krakowskiej spółki wydawniczej. – XXXII. (Biblioteka narodowa. Serja 1; nr. 82).

Pretnar, Tone, 1993: *Veter davnih vrtnic: antologija pesniških prevodov 1864–1993*. Jež, Niko, in Svetina, Peter (ur.). Ljubljana: Slava (Posebna izdaja).

Literatura

Kolektiv (ur.), 1936: *Dzieje literatury pięknej w Polsce* (wydanie drugie), część II. Krakov: Polska Akademia Umiejętności (Encyklopedia polska T. XXI. – dzieł XVIII, część II).

Kowalczykowa, Alina (ur.), 2000: *Idee programowe romantyków polskich – Antologia*. Wrocław – Warszawa – Krakov: Zakład Narodowy im. Ossolińskich (Biblioteka narodowa I 261).

Libera, Zdzisław, 1979: Oświecenie. Jakubowski, Jan Zygmunt (ur.): *Literatura polska od średniowiecza do pozytywizmu*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo naukowe.

Miłosz, Czesław, 1993: *Historia literatury polskiej (do roku 1939)*. Iz angleščine prevedla Maria Tarnowska. Krakov: Znak.

Onet.wiem: <http://portalwiedzy.onet.pl/1940,,,,kaminski_jan_nepomucen,haslo.html>. (Dostop 5. 7. 2017.)

Prešeren, France, 2000*: <http://www.preseren.net/slo/3-1_poezije.asp>. (*spletna stran, ustvarjena ob 200. obletnici pesnikovega rojstva). (Dostop 5. 7. 2017.)

Pretnar, Tone, 1985: Kako mrčes naj ve, da vrtnica imena vrtnica zares je vredna. (Jan Nepomucen Kamiński med Čopovimi poljskimi korespondenti). *Slavistična revija* 1985/2. 289–299.

Pretnar, Tone, 1998: *Prešeren in Mickiewicz: o slovenskem in poljskem romantičnem verzu*. Ljubljana: Slovenska matica. Prev. Niko Jež in Mladen Pavičić.

Pretnar, Tone, in Jež, Niko, 1992: Slovenci in poljska književnost. *Slovenski jezik v stiku s slovanskimi in neslovanskimi jeziki in književnostmi*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. (Zbornik Slavističnega društva Slovenije; 2). 178–190.

Štefan, Rozka, 1960: *Poljska književnost*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Štefan, Rozka, 1994: Tone Pretnar kot prevajalec poljske poezije. *Jezik in slovstvo* 1994/4. 125–136.

Štefanova, Rozka, in Jež, Niko (ur.), 1989: *Čopovi galicijski dopisniki*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Wikipedia: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Nepomucen_Kami%C5%84ski>. (Dostop 5. 7. 2017.)

Witkowska, Alina, in Przybylski, Ryszard, 2003: *Romantyzm*. Varšava: Wydawnictwo naukowe PWN.